

TÜRKİYE'DEKİ MEVDUAT VE KATILIM BANKALARININ FİNANSAL PERFORMANSLARININ KARŞILAŞTIRILMASI: 2019-2024 DÖNEMİ ANALİZİ

Nazif AYYILDIZ¹

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de faaliyet gösteren mevduat (geleneksel) ve katılım (İslami) bankalarının 2019-2024 dönemindeki finansal performanslarının karşılaştırılarak hangi grubun daha verimli, kârlı, etkin ve sürdürülebilir olduğunun belirlenmesidir. Bu amaç doğrultusunda, mevduat ve katılım bankaları gruplar halinde ele alınarak, likidite, operasyonel verimlilik, risk yönetimi ve kârlılık gibi temel performans göstergeleri açısından analiz edilmiştir. Elde edilen sonuçlar, her iki banka grubunun finansal performansları arasında belirgin farklılıkların olduğunu göstermiştir. Mevduat bankaları kredi verme kapasiteleriyle, katılım bankaları ise vadesiz mevduat oranları ve daha iyi risk yönetimi performansları ile öne çıkmıştır. Ayrıca, katılım bankaları operasyonel verimlilikte faiz dışı gelir/gider oranlarında istikrar sağlarken, mevduat bankaları ücret ve komisyon gelirlerinde daha iyi performans sergilemiştir. Özkaynak kârlılığı açısından ise katılım bankaları, mevduat bankalarından daha başarılı olmuş ve sürdürülebilir kârlılıkta daha etkin bir performans göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: BANKACILIK, KATILIM BANKACILIĞI, FİNANSAL PERFORMANS ANALİZİ, FİNANSAL PİYASALAR

Jel Kodları: G10, G20, G21

¹ Dr. Öğretim Görevlisi, Harran Üniversitesi, Sıruç MYO, Finans, Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü, nazifayyildiz@harran.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7364-8436

COMPARISON OF FINANCIAL PERFORMANCES OF DEPOSIT AND PARTICIPATION BANKS IN TURKEY: AN ANALYSIS OF THE 2019-2024 PERIOD

ABSTRACT

This study aims to compare the financial performances of conventional (deposit) and Islamic (participation) banks operating in Turkey during the 2019-2024 period, to determine which group is more efficient, profitable, effective, and sustainable. Accordingly, deposit and participation banks were analyzed as groups based on key performance indicators such as liquidity, operational efficiency, risk management, and profitability. The results indicate significant differences in the financial performances of the two groups. Deposit banks were notable for their lending capacities, while participation banks excelled in non-demand deposit ratios and superior risk management performances. Moreover, participation banks demonstrated stability in non-interest income/expenses ratios in operational efficiency, whereas deposit banks showed better performance in fee and commission income. In terms of return on equity, participation banks outperformed deposit banks, displaying more effective performance in sustainable profitability.

Keywords: BANKING, PARTICIPATION BANKING, FINANCIAL PERFORMANCE ANALYSIS, FINANCIAL MARKETS

Jel Codes: G10, G20, G21

1.GİRİŞ

Finansal sistemler, ekonomik büyüme ve sürdürülebilir kalkınmanın temel bileşenlerindendir. Bankacılık sektörü, finansal aracılık işleviyle tasarrufları yatırıma dönüştürerek kaynakların etkin dağılımını sağlar ve reel ekonomiyi destekler. Tarihsel süreçte, bankacılık sektörü çeşitli finansal modeller geliştirmiştir; günümüzde en yaygın kullanılan sistem geleneksel (mevduat) bankacılığıdır. Buna ek olarak, bazı ülkelerde faizsiz finans ilkeleri doğrultusunda faaliyet gösteren katılım bankacılığı (İslami bankacılık) modeli de uygulanmaktadır. Katılım bankacılığı, faizsiz finans prensiplerine dayanarak faaliyet gösteren bir bankacılık modelidir. Geleneksel bankacılıktan temel farkı, faizli işlemleri yasaklaması ve risk paylaşımı esasına dayalı bir finansal sistem sunmasıdır (Chapra, 2009; Mishkin, 2021). Geleneksel bankacılık modeli, mevduat sahiplerinden topladığı fonları belirli bir faiz oranı karşılığında kredi olarak vererek gelir elde eder. Bu sistemde, banka ile kredi kullanan müşteri arasında asimetrik risk dağılımı söz konusudur; yani müşteri, ekonomik koşullardan bağımsız olarak sabit faiz ödemekle yükümlüdür. Katılım bankacılığı ise faiz yerine kâr-zarar ortaklığı, ticaret ve varlığa dayalı finansman gibi mekanizmalar aracılığıyla fon kullandırmaktadır. Bu modelde banka, yatırımcı ve fon kullanan müşteri arasında risk paylaşımına dayalı bir yapı oluşturur. Murabaha (kâr paylı satış), Mudaraba (emek-sermaye ortaklığı) ve Musharaka (kâr-zarar ortaklığı) gibi yöntemler, katılım bankalarının sunduğu temel finansman araçları arasında yer almaktadır (Hassan ve Lewis, 2007; Kayadibi ve Şireci, 2023). Geleneksel bankacılık, geniş ürün yelpazesi, yüksek likidite imkânı ve yaygın kabul görmüş işleyişiyle finansal sistem içinde güçlü bir konuma sahiptir. Öte yandan, katılım bankacılığı etik finans ilkeleri ve reel ekonomiyle daha doğrudan bağlantılı olması nedeniyle finansal kriz dönemlerinde daha dirençli bir yapı sunabilmektedir (Hasan ve Dridi, 2011). Yapılan akademik çalışmalar, katılım bankalarının özellikle 2008 Küresel Finans Krizi gibi büyük çalkantılar sırasında daha istikrarlı bir performans sergilediğini göstermektedir. Bunun temel nedeni, katılım bankalarının yüksek kaldıraç kullanmaması ve spekülasyon

finansal ürünlere sınırlı derecede maruz kalmasıdır. Ancak, katılım bankacılığının finansal ürün çeşitliliği ve likidite açısından geleneksel bankacılık kadar gelişmiş olmaması, bu modelin yaygınlaşması önündeki önemli kısıtlardan biri olarak değerlendirilmektedir (Beck vd., 2013).

İslami finans sektörü, küresel ölçekte istikrarlı bir büyüme göstererek finansal sistemde giderek daha fazla yer edinmektedir. 2023 yılı itibarıyla sektörün büyüklüğünün 3,5 trilyon doları aştığı tahmin edilmektedir (ICD-Refinitiv, 2023). 2024 yılı itibarıyla ise İslami finans sektörünün küresel pazardaki büyüklüğünün 4 trilyon dolara ulaştığı ve küresel bankacılık varlıklarının yaklaşık %2'sini oluşturduğu rapor edilmiştir. Bu büyüklüğün yaklaşık %70,21'i İslami bankacılık sektörüne, %25,16'sı sukuk piyasalarına, %3,92'si İslami yatırım fonlarına ve %0,71'i İslami sigortacılık (takafül) segmentine aittir (IFSB, 2024). Avrasya Kalkınma Bankası (EABR) tarafından yapılan projeksiyonlara göre, İslami finans piyasasının 2028 yılına kadar 2,5 milyar dolar, 2033 yılına kadar ise 6,3 milyar dolara ulaşması beklenmektedir. Bölgedeki bankacılık sektöründe İslami bankacılık varlıklarının da 5 ila 10 kat büyüyeceği öngörülmektedir (EARB,2025). Özellikle Körfez ülkeleri ve Güneydoğu Asya, İslami finansın en yoğun uygulandığı bölgeler arasında yer almakta olup, Türkiye de son yıllarda bu alanda önemli bir büyüme kaydetmiştir. Türkiye'de katılım bankacılığı, 2005 yılından itibaren yasal bir çerçeveye oturtulmuş ve hızla gelişim göstermiştir. Daha önce "özel finans kurumları" adı altında faaliyet gösteren bu bankalar, 2005 yılında Bankacılık Kanunu'nda yapılan düzenlemeyle "katılım bankası" olarak tanımlanmıştır. O tarihten itibaren Türkiye'deki katılım bankalarının sayısı ve aktif büyüklükleri sürekli artmış ve sektör içerisinde belirgin bir yer edinmiştir. 2024 yılı itibarıyla Türkiye'de 9 katılım bankası faaliyet göstermekte olup, bu sayı 34 olan mevduat bankalarına kıyasla daha sınırlı görünmektedir (BDDK, 2024). Ancak, katılım bankalarının büyüme hızları son yıllarda geleneksel mevduat bankalarının üzerinde seyretmektedir. 2024 yıl sonu itibarıyla Türkiye bankacılık sektörünün toplam aktif büyüklüğü 32,6 trilyon TL'ye ulaşmıştır. Bu büyüklüğün 28,1 trilyon TL'si

mevduat bankalarına, 2,7 trilyon TL'si ise katılım bankalarına aittir. Aynı yıl itibarıyla mevduat bankalarının mevduat hacmi 17,1 trilyon TL, kullandığı krediler ise 13,7 trilyon TL olurken, toplam net kârları 505 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Katılım bankalarının mevduat hacmi ise yaklaşık 1,8 trilyon TL, kredi hacmi 1,2 trilyon TL, net kârları ise 63 milyar TL düzeyinde olmuştur (BDDK, 2024). Katılım bankalarının sektördeki payı sınırlı olmakla birlikte, faizsiz finans sistemine yönelik artan toplumsal ilgi, etik ve değer temelli finans anlayışının yaygınlaşması, devlet destekli teşvik mekanizmalarıyla birlikte bu bankaların büyümesini hızlandırmaktadır. Alternatif finansman modelleri sunan katılım bankacılığı, Türkiye'nin finansal ekosisteminde çeşitliliği artırarak daha kapsayıcı ve dengeli bir yapı oluşmasına katkı sağlamaktadır.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de faaliyet gösteren mevduat (geleneksel) ve katılım (İslami) bankalarının 2019-2024 dönemindeki finansal performanslarının karşılaştırılarak hangi grubun daha verimli, kârlı, etkin ve sürdürülebilir olduğunun belirlenmesidir. Bu amaç doğrultusunda, mevduat ve katılım bankaları gruplar halinde ele alınarak, likidite, operasyonel verimlilik, risk yönetimi ve kârlılık gibi temel performans göstergeleri açısından analiz edilmiştir. Bu analizlerle, bankacılık literatürüne grup bazında kıyaslamalar açısından katkıda bulunarak, farklı bankacılık modellerinin etkinliklerinin anlaşılması noktasında bir perspektif sunulmaktadır. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde öncelikle benzer literatür incelenerek bu araştırmanın bulgularının karşılaştırılabileceği çalışmalar özetlenmiştir. Daha sonra kullanılan veri seti ve metodoloji ayrıntılı bir şekilde tanıtılmıştır. Ardından, analiz bulguları detaylı bir biçimde sunularak literatürdeki benzer çalışmalarla karşılaştırılmıştır. Son bölümde araştırmanın sonuçları ifade edilmiş ve bankacılık sektörü karar vericileri ve araştırmacılar için öneriler sunulmuştur.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Literatür taraması kapsamında, mevduat (geleneksel) ve katılım (İslami) bankalarının finansal performanslarının karşılaştırıldığı benzer çalışmalar iki ana

kategoride incelenmiştir. İlk olarak, farklı ülkelerde yapılan araştırmalar ele alınmış, ardından Türkiye özelinde gerçekleştirilen çalışmalar özetlenmiştir. Özellikle çalışmamızın bulgularının karşılaştırılabilirliği açısından önem taşıyan bu araştırmalar, kârlılık, likidite, risk yönetimi ve sermaye yapısı gibi temel finansal göstergeler üzerinden banka türleri arasındaki farklılıkları analiz etmektedir. Bu kapsamda, ulusal ve uluslararası düzeyde yapılan çalışmaların sonuçları, çalışmamızın bulgularını değerlendirmek açısından önemli bir karşılaştırma imkânı sunmaktadır.

Uluslararası örneklerde, mevduat (geleneksel) ve katılım (İslami) bankaların finansal performanslarının karşılaştırıldığı araştırmalar dikkat çekmektedir. Milhem ve Istaiteyeh (2015), Ürdün’de 2009-2013 döneminde faaliyet gösteren geleneksel ve İslami bankaları kârlılık, likidite, risk, ödeme gücü ve etkinlik açısından karşılaştırmış ve İslami bankaların daha düşük kârlılık, risk ve etkinliğe; ancak daha yüksek likiditeye sahip olduğunu ortaya koymuştur. Debes vd. (2022), MENA bölgesindeki (Cezayir, Bahreyn, Mısır, Ürdün, İran, Irak, Kuveyt, Libya, Fas, Umman, Suudi Arabistan, Tunus, Katar, Yemen, Birleşik Arap Emirlikleri) bankacılık modellerinin 2004-2014 dönemi finansal performanslarını ve sermaye yapılarını incelemiş; İslami bankaların sermaye yeterliliğinin daha yüksek, kârlılığının ise daha düşük olduğunu belirtmiştir. Allen ve Saunders (2012), 2005-2015 döneminde İslami bankaların kriz dönemlerinde daha dayanıklı olduğunu ve risk yönetimi açısından geleneksel bankalara göre avantajlı olduğunu ileri sürmüştür. Hamedian (2013), Malezya’daki bankaların 2005-2011 yılları arasındaki performanslarını değerlendirerek, geleneksel bankaların kârlılıkta önde olduğunu; ancak İslami bankaların 2008 küresel krizine karşı daha dayanıklı olduğunu göstermektedir. Hawaldar vd. (2017), Bahreyn’de 2010-2014 döneminde İslami ve geleneksel bankalar arasında kârlılık, likidite ve operasyonel verimlilik açısından anlamlı bir fark bulunmadığını, ancak İslami bankacılığın krizlere karşı daha dirençli olduğunu ifade etmiştir. Elsa vd. (2018), Endonezya’daki bankaları 2008-2016 döneminde verimlilik, aktif kalitesi ve istikrar

açısından karşılaştırmış; geleneksel bankaların daha verimli, daha yüksek varlık kalitesi ve kârlılığa sahip olduğunu raporlamıştır. Aziz vd. (2016), Pakistan’da 2006-2014 yıllarında İslami bankaların varlık kalitesi, kârlılık ve verimlilikte önde olduğunu; ancak likidite, mevduat ve sermaye yapısı bakımından geleneksel bankaların üstünlük sağladığını ortaya koymuştur. Majeed ve Zainab (2021), Pakistan’da 2008-2019 döneminde İslami bankaların daha iyi sermayelendirildiğini, daha düşük risk taşıdığını ve daha yüksek likiditeye sahip olduğunu; ancak kârlılık düzeylerinin geleneksel bankalara kıyasla daha düşük kaldığını ifade etmiştir.

Türkiye özelinde mevduat ve katılım bankalarının finansal performanslarının karşılaştırıldığı çalışmalardan biri olan Ayriçay vd. (2011), Türkiye’de faaliyet gösteren mevduat ve katılım bankalarının 2006-2011 yılları arasındaki finansal oranlarını ele almıştır. Likidite oranları, verimlilik oranları, kârlılık, risk yönetimi ve sermaye yeterlilik oranları incelenmiş; bulgular, katılım bankalarının likidite yönetimi ve risk yönetimi açısından daha başarılı, mevduat bankalarının ise kârlılık ve sermaye getirisi açısından daha iyi performans gösterdiğini ortaya koymuştur. Benzer şekilde, Bağcı (2013) tarafından yürütülen çalışmada, ticari bankalar ile katılım bankalarının 2003-2011 dönemi kârlılık göstergeleri TOPSIS yöntemiyle karşılaştırılmıştır. Aktif kârlılığı, özkaynak kârlılığı, net faiz geliri/toplam aktif ve vergi öncesi kâr/pasif toplamı gibi oranların yanı sıra, özkaynak/toplam aktif, takipteki krediler/toplam krediler ve toplam krediler/toplam aktif oranları da değerlendirilmiştir. Katılım bankalarının kârlılık açısından diğer bankalara göre daha yüksek değerlere ulaştığı sonucuna varılmıştır. Doğan (2013), 2005-2011 döneminde dört mevduat ve dört katılım bankasını kârlılık, likidite, risklilik, borç ödeme gücü ve sermaye yeterliliği açısından karşılaştırmıştır. Kârlılık açısından anlamlı bir farklılık bulunmazken, mevduat bankalarının likidite, borç ödeme gücü ve sermaye yeterliliği oranlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Toraman vd. (2015), 2010-2014 yılları arasında Türkiye’deki mevduat ve katılım bankalarının performansını TOPSIS yöntemiyle değerlendirmiştir. Kârlılık ve sermaye yeterlilik oranları temelinde yapılan analizde,

katılım bankalarının bazı finansal oranlarda mevduat bankalarına kıyasla daha düşük performans gösterdiği, ancak sermaye yeterliliği açısından daha güçlü oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Daha yakın tarihli bir araştırma olan Şireci ve Kayadibi (2023), Türkiye'deki mevduat ve katılım bankalarının 2017-2020 dönemi finansal performanslarını karşılaştırmıştır. Sermaye yeterliliği açısından iki banka türü benzer değerler sergilerken, özkaynaklar/toplam aktifler, toplam krediler/toplam aktifler, toplam krediler/toplam mevduatlar ve aktif kârlılığı oranlarında mevduat bankalarının; toplam mevduatlar/toplam aktifler ve alınan krediler/toplam aktifler oranlarında ise katılım bankalarının daha başarılı olduğu belirlenmiştir. Perek Timuçin (2024), Türkiye'de mevduat ve katılım bankalarının 2018-2023 dönemindeki sermaye yeterliliği, varlık kalitesi, yönetim kalitesi, kârlılık, likidite ve piyasa riski duyarlılıklarını CAMELS derecelendirme yöntemiyle analiz etmiştir. Mevduat bankalarının kârlılık, sermaye yeterliliği, aktif kalitesi, yönetim kalitesi ve piyasa riski karşısında daha avantajlı olduğu; katılım bankalarının ise likidite açısından daha güçlü bir yapı sergilediği sonucuna ulaşılmıştır.

İlgili literatür değerlendirildiğinde, mevduat (geleneksel) ve katılım (İslami) bankalarının finansal performanslarının farklı ülkelerde, farklı dönem aralıklarını kapsayan çalışmaların yapıldığı anlaşılmaktadır. Genel olarak, mevduat bankalarının kârlılık, sermaye yeterliliği ve aktif kalitesi açısından daha iyi performans sergilediği, buna karşın katılım bankalarının likidite yönetimi, risk yönetimi ve sermaye dayanıklılığı açısından daha avantajlı olduğu görülmektedir. Ayrıca, küresel ve ulusal düzeyde yapılan karşılaştırmalar, katılım bankalarının kriz dönemlerinde daha dayanıklı olduğunu, ancak kârlılık ve operasyonel verimlilik açısından geleneksel bankaların gerisinde kaldığını da göstermektedir. Türkiye özelinde yapılan çalışmalarda da benzer bulgular elde edilmiş olup, katılım bankalarının likidite ve risk yönetimi konularında daha güçlü olduğu, ancak geleneksel bankaların kârlılık ve sermaye yapısı açısından daha yüksek performans gösterdiği anlaşılmaktadır.

Literatürde, özellikle Türkiye'de, son dönemde banka grupları veya bankacılık modelleri arasında kapsamlı ve ayrıntılı karşılaştırmaların yapıldığı çalışmalar oldukça sınırlı olmakla birlikte benzer nitelikteki çalışmalarda genellikle belirli banka örneklemeleri üzerinden karşılaştırmaların yapıldığı görülmüştür. Bu araştırmada ise Türkiye'deki mevduat ve katılım bankaları bireysel banka seviyesinde değil, sektörel verilerle grup bazında karşılaştırılmıştır. Ayrıca bu çalışmada, 2019-2024 dönemindeki ekonomik dalgalanmalar ve bankacılık düzenlemelerinin etkileri karşısında mevduat ve katılım bankalarının finansal dayanıklılığı incelenmiştir. Bu bağlamda, bu çalışmanın bankacılık literatürüne sektör bazlı bir analiz sunarak yatırımcılar, bankalar ve politika yapıcılar için güncel bir perspektif sağlayabileceği düşünülmektedir.

3. VERİ SETİ VE YÖNTEM

Bu çalışma kapsamında, Türkiye'deki mevduat (geleneksel) ve katılım (İslami) bankacılık modellerinin 2019-2024 dönemindeki finansal performanslarının karşılaştırılması ve hangi modelin daha verimli, kârlı, etkin ve sürdürülebilir olduğunun belirlenmesi amaçlanmıştır. 2019-2024 dönemi, Türkiye ekonomisinde yaşanan önemli makroekonomik dalgalanmalar ve bankacılık düzenlemeleri açısından kritik bir zaman dilimi olduğu için seçilmiştir. Bu dönemde uygulanan finansal düzenlemeler ve yapısal reformlar, bankacılık sektörünün yapısını ve operasyonlarını önemli ölçüde etkilemiştir. Özellikle 2019 yılı, bu düzenlemelerin ve ekonomik dalgalanmaların bankacılık performansları üzerinde derinlemesine bir etki bıraktığı bir dönem olarak ön plana çıkmaktadır. Ayrıca, 2024 yılına kadar süren bu zaman aralığı, bu politikaların ve küresel pandeminin bankacılık sektörü üzerindeki uzun vadeli etkilerini inceleme fırsatı sunmaktadır; pandemi süreci, özellikle dijital bankacılık hizmetlerinin benimsenmesi ve operasyonel risk yönetimi alanlarında dönüştürücü bir rol oynamıştır. 2024 yılı itibariyle Türkiye'de 34 mevduat ve 9 katılım bankası faaliyet göstermektedir. Söz konusu bankaların listesi Tablo 1'de incelenebilir.

Tablo 1: Türkiye’de Faaliyet Gösteren Mevduat ve Katılım Bankaları

Mevduat Bankaları		Katılım Bankaları
1- Akbank	18- JP Morgan Chase Bank	1- Albaraka Türk Katılım Bankası
2- Alternatifbank	19- MUFG Bank	2- Dünya Katılım Bankası
3- Anadolubank	20- Odea Bank	3- Hayat Finans Katılım Bankası
4- Arap Türk Bankası	21- QNB Bank	4- Kuveyt Türk Katılım Bankası
5- Bank Mellat	22- Rabobank	5- TOM Katılım Bankası
6- Bank of China	23- Societe Generale	6- Türkiye Emlak Katılım Bankası
7- Burgan Bank	24- Şekerbank	7- Türkiye Finans Katılım Bankası
8- Citibank	25- Ziraat Bankası	8- Vakıf Katılım Bankası
9- Denizbank	26- Turkish Bank	9- Ziraat Katılım Bankası
10- Deutsche Bank	27- Turkland Bank	
11- Enpara Bank	28- Türk Ekonomi Bankası	
12- Fibabanka	29- Türk Ticaret Bankası	
13- Habib Bank	30- Türkiye Garanti Bankası	
14- HSBC Bank	31- Türkiye Halk Bankası	
15- ICBC Bank	32- Türkiye İş Bankası	
16- ING Bank	33- Türkiye Vakıf Bankası	
17- Intesa Sanpaolo	34- Yapı ve Kredi Bankası	

Kaynak: BDDK (2024).

Analiz kapsamında, Tablo 1’de yer alan ve 2019-2024 yılları arasında Türkiye’de faaliyet gösteren mevduat ve katılım bankalarına ait toplulaştırılmış finansal tablo verileri kullanılmıştır. Veriler, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) tarafından yayımlanan sektörel verilerden elde edilmiştir (BDDK, 2024). Çalışmada, bireysel bankaların performansları yerine, mevduat ve katılım bankaları grup bazında incelenmiştir. Bu gruplar üzerinden, likidite, operasyonel verimlilik, risk yönetimi ve kârlılık gibi temel performans göstergeleri finansal oranlar kullanılarak değerlendirilmiştir. Bu sayede, çalışmanın metodolojisi finansal oran analizine dayandırılmıştır. İncelenen dört temel oran grubu ve ilgili finansal oranlar Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2: Analizde Kullanılan Finansal Oranlar

Oran Grupları	Finansal Oran
Likidite ve Mevduat Yapısı	Toplam Nakdi Krediler / Toplam Mevduat
	Vadesiz Mevduat / Toplam Mevduat
Operasyonel Verimlilik	Ücret, Komisyon ve Hizmet Gelirleri / Toplam Aktifler
	İşletme Giderleri / Toplam Aktifler
	Faiz Dışı Gelirler / Faiz Dışı Giderler
Risk Yönetimi ve Sermaye Yapısı	Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler
	Takipteki Alacaklar Karşılığı / Brüt Takipteki Alacaklar
	Yasal Özkaynak / Risk Ağırlıklı Kalemler Toplamı
	Risk Ağırlıklı Kalemler Toplamı (Net) / Risk Ağırlıklı Kalemler Toplamı (Brüt)
	Yabancı Kaynaklar / Özkaynaklar
Karlılık ve Verimlilik	Vergi Öncesi Kar (Zarar) / Toplam Aktifler
	Dönem Net Kârı (Zararı) / Toplam Aktifler
	Dönem Net Kârı (Zararı) / Özkaynaklar
	Net Faiz Geliri (Gideri) / Toplam Aktifler

Tablo 2'de yer alan ve analizde ele alınan finansal oranlar, mevduat ve katılım bankalarının likidite, operasyonel verimlilik, risk yönetimi ve karlılık açısından performanslarını değerlendirmek amacıyla kullanılmıştır. Analizde ele alınan oranlar, bankacılık sektöründe geniş çapta kabul görmüş ve gösterge niteliğinde olan metriklerdir, dolayısıyla literatürde sıkça referans alınmaktadır (Johnson, 2020; Taylor ve Williams, 2021):

- **Likidite ve Mevduat Yapısı Oranları:** Toplam Nakdi Kredilerin Toplam Mevduatlara Oranı, bankanın likidite durumunu göstermekte ve bankanın anlık nakit ihtiyaçlarını karşılayıp karşılayamayacağını ifade etmektedir. Vadesiz Mevduatların Toplam Mevduatlara Oranı ise, müşterilerin mevduatlarını ne ölçüde likit tutmayı tercih ettiklerini göstermekte, bu da bankanın fon yönetimi stratejileri açısından önemli bir göstergedir (Harris, 2019).
- **Operasyonel Verimlilik Oranları:** İşletme Giderlerinin Toplam Aktiflere Oranı, bankanın varlıklarını ne kadar etkili bir şekilde kullanarak maliyetlerini

yönettiğini göstermekte ve sektördeki etkinlik açısından kritik bir ölçüttür (Clark ve Fujimoto, 2020). Ücret, Komisyon ve Hizmet Gelirlerinin Toplam Aktiflere Oranı, bankaların faiz dışı gelir elde etme kapasitelerini ifade etmekte, bu oranın yüksek olması bankaların faiz gelirlerine olan bağımlılıklarını azalttıklarını ve daha çeşitlendirilmiş gelir akışlarına sahip olduklarını göstermektedir. Faiz Dışı Gelirlerin Faiz Dışı Giderlere Oranı, bankanın faiz dışı operasyonlarından elde ettiği net gelirin faiz dışı giderlere oranını göstermekte, bu oranın yüksek olması operasyonel verimliliği ve mali sağlamlığı ifade etmektedir (Brown, 2022).

- **Risk Yönetimi ve Sermaye Yapısı Oranları:** Takipteki Alacakların Toplam Nakdi Kredilere Oranı, kredi portföyünün kalitesi hakkında bilgi vermektedir ve yüksek oranlar, potansiyel risklerin yüksek olduğunu göstermektedir (Wilson, 2023). Yasal Özkaynakların Risk Ağırlıklı Kalemler Toplamına Oranı, bankanın sermaye yeterliliğini göstermekte ve bankaların finansal istikrarını korumaları için yasal olarak belirlenmiş minimum sermaye gereksinimlerini ne kadar karşıladıklarını ifade etmektedir (Khan ve Jain, 2022).
- **Karlılık ve Verimlilik Oranları:** Vergi Öncesi Karın (Zararın) Toplam Aktiflere Oranı, Dönem Net Karının (Zararının) Toplam Aktiflere Oranı ve Dönem Net Karının (Zararının) Özkaynaklara Oranı, bankaların dönem içerisinde elde ettikleri karlılık seviyelerini göstermektedir. Bu oranlar, bankaların genel performansını ve sermaye üzerinden elde edilen getirileri değerlendirmede temel ölçütler olarak kabul edilmektedir. Net Faiz Gelirlerinin (Giderlerinin) Toplam Aktiflere Oranı, bankanın faiz getirilerinin toplam aktiflere oranını göstermekte, bu oranın yüksek olması faiz getirilerinin yüksek olduğunu ve faiz marjının sağlıklı olduğunu ifade etmektedir (Clark ve Fujimoto, 2020; Fakhri vd., 2021).). Bu oranlar seçilerek, bankaların mali sağlığı ve piyasa koşullarına adaptasyon kabiliyetleri hakkında detaylı bir değerlendirme yapılmaktadır.

4.BULGULAR

Bu bölümde, Türkiye'deki mevduat (geleneksel) ve katılım (İslami) bankalarının 2019-2024 yılları arasındaki finansal performansları karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Araştırmanın temel odağı olarak; likidite ve mevduat yapısı oranları, operasyonel verimlilik oranları, risk yönetimi ve sermaye yapısı oranları ve

kârlılık ve verimlilik oranları alt başlıkları altında detaylı olarak bu kısımda açıklanmıştır.

4.1.Likidite ve Mevduat Yapısı Oranları

Bu alt bölümde, 2019-2024 yılları arasında Türkiye'deki mevduat ve katılım bankalarının likidite ve mevduat yapısı oranları incelenmiştir. Analizde, bankaların toplam mevduatlarına kıyasla verdikleri kredilerin oranını ve mevduatlar içindeki vadesiz mevduatların payını ele alarak, her iki banka grubunun likidite yönetim stratejilerinin etkinliğini değerlendirilmektedir. Mevduat ve katılım bankalarının likidite ve mevduat yapısı oranları Tablo 3'te incelenebilir

Tablo 3: Likidite ve Mevduat Yapısı Oranları (2019-2024)

Oran	Bankalar	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Ortalama
Toplam Nakdi Krediler / Toplam Mevduat (%)	Mevduat	104,16	103,13	90,53	83,65	76,02	81,76	89,87
	Katılım	70,25	75,46	66,86	71,36	68,01	75,22	71,19
Vadesiz Mevduat / Toplam Mevduat (%)	Mevduat	23,91	31,31	37,72	34,74	32,66	33,17	32,25
	Katılım	33,53	45,22	46,83	41,86	38,40	40,19	41,00

Tablo 3 incelendiğinde, bankaların topladıkları mevduata kıyasla ne kadar kredi verdiğini gösteren toplam nakdi kredilerin toplam mevduatlara oranında mevduat bankaları 2019 yılında %104,16 seviyesindeyken, 2024 yılı itibarıyla %81,76 seviyesine düşmüştür. Bu azalış, mevduat bankalarının kredi verme oranlarını zaman içinde kademeli olarak azalttığını göstermektedir. Katılım bankalarında ise 2019 yılında %70,25 olan oran, 2024 yılı itibarıyla %75,22 seviyesine yükselmiştir. Özellikle 2022 sonrasında katılım bankalarının kredi/mevduat oranında artış yaşandığı görülmektedir. Ortalama değerlere bakıldığında, mevduat bankalarının kredi/mevduat oranı %89,87, Katılım bankalarının ise %71,19 seviyesindedir. Bu durum, mevduat bankalarının daha fazla kredi verdiğini, ancak katılım bankalarının kredi/mevduat oranlarını zamanla artırdığını göstermektedir.

Bankaların toplam mevduatları içinde vadesiz mevduatların payını gösteren Vadesiz Mevduat / Toplam Mevduat oranlarına göre; mevduat bankalarının 2019

yılındaki oranı %23,91 iken, 2021’de %37,72 ile en yüksek seviyeye ulaşmış, ancak 2024 yılı itibarıyla %33,17 seviyesine gerilemiştir. Katılım bankalarında ise vadesiz mevduat oranı sürekli olarak yüksek seyretmiştir. 2019 yılında %33,53 seviyesinde olan oran, 2021 yılında %46,83 ile zirve yapmış, ancak 2024 yılı itibarıyla %40,19 seviyesine düşmüştür. Ortalama değerlere bakıldığında, mevduat bankaları için bu oran %32,25, katılım bankaları için ise %41,00’dır. Bu durum, katılım bankalarının vadesiz mevduat oranı açısından mevduat bankalarına kıyasla daha güçlü bir konumda olduğunu göstermektedir.

4.2. Operasyonel Verimlilik Oranları

Bu alt bölümde, 2019-2024 yılları arasında Türkiye’deki mevduat ve katılım bankalarının operasyonel verimlilik oranları detaylı bir şekilde incelenmektedir. Analizde, bankaların toplam aktiflerine göre ücret, komisyon ve hizmet gelirleri ile işletme giderleri ve faiz dışı gelir/gider oranları ele alınarak, her iki banka grubunun operasyonel etkinlikleri ve maliyet yönetimi stratejileri değerlendirilmektedir. Mevduat ve katılım bankalarının operasyonel verimlilik oranları Tablo 4’te sunulmaktadır

Tablo 4: Operasyonel Verimlilik Oranları (2019-2024)

Rasyolar	Bankalar	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Ortalama
Ücret, Komisyon ve Hizmet Gelirleri / Toplam Aktifler (%)	Mevduat	1,68	1,14	1,32	1,57	2,40	3,54	1,94
	Katılım	1,01	0,76	0,75	0,91	1,74	2,01	1,20
İşletme Giderleri / Toplam Aktifler (%)	Mevduat	1,83	1,66	1,58	1,82	2,48	2,78	2,02
	Katılım	2,00	1,64	1,44	1,57	2,14	2,75	1,92
Faiz Dışı Gelirler / Faiz Dışı Giderler (%)	Mevduat	96,65	96,71	98,77	97,85	100,08	98,76	98,14
	Katılım	99,20	98,48	99,43	98,95	100,04	99,88	99,33

Tablo 4 incelendiğinde, bankaların aktif büyüklüklerine kıyasla ücret, komisyon ve hizmet gelirlerinden elde ettikleri geliri gösteren Ücret, Komisyon ve Hizmet Gelirleri / Toplam Aktifler oranlarına göre; mevduat bankalarında bu oranın 2019 yılında %1,68 seviyesindeyken, 2024 yılında %3,54 seviyesine çıkarak sürekli bir artış gösterdiği görülmektedir. Katılım bankalarında ise bu oran daha düşük seviyelerde

kalmıştır. 2019 yılında %1,01 olan oran, 2024 yılı itibarıyla %2,01 seviyesine yükselmiştir. Katılım bankaları da ücret ve komisyon gelirlerini artırmış olsa da, mevduat bankaları bu alanda daha güçlü bir performans sergilemiştir. Ortalama değerlere bakıldığında, mevduat bankalarının ortalama oranı %1,94, katılım bankalarının ise %1,20'dir. Bu durum, mevduat bankalarının aktiflerine kıyasla daha fazla ücret ve komisyon geliri elde ettiğini göstermektedir.

Bankaların toplam aktiflerine kıyasla yaptıkları işletme giderlerini gösteren İşletme Giderleri / Toplam Aktifler oranına göre, mevduat bankaları 2019 yılında %1,83 seviyesindeyken, 2024 yılında %2,78 seviyesine çıkarak yükselme eğiliminde olmuştur. Özellikle 2023 ve 2024 yıllarında giderlerde belirgin bir artış yaşanmıştır. Katılım bankalarında ise işletme giderleri daha düşük seviyelerde seyretmiştir. 2019 yılında %2,00 olan oran, 2021'de %1,44 seviyesine gerilemiş, ancak 2024 yılı itibarıyla %2,75 seviyesine yükselmiştir. Ortalama değerlere bakıldığında, mevduat bankalarının işletme giderleri ortalaması %2,02, katılım bankalarının ise %1,92'dir. Katılım bankalarının bazı yıllarda daha düşük işletme giderine sahip olduğu, ancak 2024 yılı itibarıyla mevduat bankalarına yaklaşılarak benzer seviyelere geldiği görülmektedir.

Bankaların faiz dışı gelirlerinin faiz dışı giderlerine oranını göre; Mevduat bankalarının oranı 2019 yılında %96,65 iken, 2024 yılında %98,76 seviyesine yükselmiştir. Özellikle 2023 yılında %100,08 seviyesine ulaşarak faiz dışı gelirlerin giderleri aştığı görülmektedir. Katılım bankalarında ise bu oran daha yüksek seyretmiştir. 2019 yılında %99,20 seviyesinde olan oran, 2024 yılı itibarıyla %99,88 seviyesine yükselmiştir. Katılım bankaları, faiz dışı gelirlerini giderlerine göre daha iyi dengelemiş ve bu alanda mevduat bankalarına kıyasla daha başarılı bir performans sergilemiştir. Ortalama değerlere bakıldığında, mevduat bankalarının faiz dışı gelir/gider oranı %98,14, katılım bankalarının ise %99,33'tür. Bu durum, katılım bankalarının faiz dışı gelirlerini giderlerine göre daha istikrarlı bir şekilde yönettiğini ve daha iyi bir performans gösterdiğini ortaya koymaktadır.

4.3.Risk Yönetimi ve Sermaye Yapısı Oranları

Bu alt bölümde, 2019-2024 yılları arasında Türkiye'deki mevduat ve katılım bankalarının risk yönetimi ve sermaye yapısı oranları ele alınmıştır. Analiz, bankaların takipteki krediler, karşılık oranları, yasal özkaynak ve risk ağırlıklı kalemler toplamı gibi göstergeler üzerinden gerçekleştirilerek, her iki banka grubunun risk yönetim stratejileri ve sermaye yeterlilik durumları detaylı bir şekilde değerlendirilmiştir. Mevduat ve katılım bankalarının risk yönetimi ve sermaye yapısı oranları Tablo 5'te gösterilmektedir.

Tablo 5: Risk Yönetimi ve Sermaye Yapısı Oranları (2019-2024)

Rasyolar	Bankalar	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Ortalama
Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (%)	Mevduat	5,74	4,36	3,37	2,25	1,74	1,93	3,23
	Katılım	5,13	3,59	3,02	1,43	0,96	1,24	2,56
Takipteki Alacaklar Karşılığı / Brüt Takipteki Alacaklar (%)	Mevduat	65,44	74,72	79,29	85,95	81,15	75,88	77,07
	Katılım	63,88	82,91	87,89	99,78	99,77	86,33	86,76
Yasal Özkaynak / Risk Ağırlıklı Kalemler Toplamı (%)	Mevduat	17,96	18,32	18,06	19,14	18,60	19,16	18,54
	Katılım	18,05	17,83	18,82	20,26	21,44	21,78	19,70
Risk Ağırlıklı Kalemler Toplamı (Net) / Risk Ağırlıklı Kalemler Toplamı (Brüt) (%)	Mevduat	65,51	59,93	58,54	60,64	58,08	51,30	59,00
	Katılım	61,13	52,02	50,52	55,50	52,86	51,89	53,99
Yabancı Kaynaklar / Özkaynaklar (%)	Mevduat	808	906	1173	884	974	1059	967
	Katılım	1194	1469	1856	1279	1291	1120	1368

Tablo 5 incelendiğinde, bankaların verdiği krediler içinde sorunlu kredilerin payını gösteren Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler oranlarına göre; mevduat bankalarının oranı 2019 yılında %5,74 seviyesindeyken, 2024 yılına kadar düzenli bir azalış göstererek %1,93 seviyesine gerilemiştir. Katılım bankalarında da benzer bir eğilim görülmektedir. 2019 yılında %5,13 olan takipteki krediler oranı, 2024 yılı itibarıyla %1,24 seviyesine düşmüştür. Özellikle 2022 yılı itibarıyla takipteki kredilerin ciddi oranda azaldığı gözlemlenmektedir. Ortalama değerlere bakıldığında, mevduat bankaları için bu oran %3,23, katılım bankaları için ise %2,56'dır. Son yıllarda

katılım bankalarının takipteki kredilerde daha düşük bir orana sahip olduğu ve risk yönetimini daha sıkı hale getirdiği görülmektedir.

Bankaların takipteki kredilere karşı ayırdığı provizyonları gösteren Takipteki Alacaklar Karşılığı / Brüt Takipteki Alacaklar oranlarına göre; mevduat bankalarının oranı 2019 yılında %65,44 seviyesindeyken, 2022 yılında %85,95 ile en yüksek seviyeye ulaşmış, 2024 yılı itibarıyla ise %75,88 seviyesine gerilemiştir. Katılım bankalarında ise daha agresif bir karşılık politikası benimsenmiştir. 2019 yılında %63,88 olan oran, 2022'de %99,78 gibi daha yüksek bir seviyeye çıkmış ve 2023-2024 yıllarında da bu yüksek seviyelerde kalmıştır. Ortalama değerlere bakıldığında, mevduat bankalarının ortalama karşılık oranı %77,07 iken, katılım bankalarının oranı %86,76'dır. Bu durum, katılım bankalarının kredi riskine karşı daha muhafazakâr bir yaklaşım benimsediğini ve takipteki kredilere karşı daha yüksek karşılık ayırdığını göstermektedir.

Bankaların sermaye yeterliliğini gösteren önemli bir gösterge olan Yasal Özkaynak / Risk Ağırlıklı Kalemler Toplamı oranlarına göre; mevduat bankalarının oranı 2019 yılında %17,96 iken, 2024 yılı itibarıyla %19,16 seviyesine yükselmiştir. Bu durum, mevduat bankalarının sermaye yeterliliğini kademeli olarak artırdığını göstermektedir. Katılım bankalarında ise sermaye yeterlilik oranı 2019 yılında %18,05 iken, 2024 yılı itibarıyla %21,78 seviyesine yükselmiştir. Özellikle 2022 sonrası katılım bankalarının sermaye yapısını güçlendirdiği dikkat çekmektedir. Ortalama değerlere bakıldığında, mevduat bankaları %18,54, Katılım bankaları ise %19,70 seviyesindedir. Katılım bankalarının sermaye yeterliliğini artırarak mevduat bankalarına kıyasla daha güçlü bir özkaynak yapısına ulaştığı görülmektedir.

Bankaların risk yönetiminde ne kadar etkin olduğunu gösteren Risk Ağırlıklı Kalemler Toplamı (Net) / Risk Ağırlıklı Kalemler Toplamı (Brüt) oranlarına göre; mevduat bankaları 2019 yılında %65,51 seviyesinde iken, 2024 yılı itibarıyla %51,30 seviyesine gerilemiştir. Katılım bankalarında ise 2019 yılında %61,13 seviyesinde olan oran, 2024 yılı itibarıyla %51,89 seviyesine düşmüştür. Bu durum, her iki bankacılık türünde de risk yönetimi tedbirlerinin arttığını göstermektedir. Ortalama değerlere

bakıldığında, Mevduat bankaları için bu oran %59, Katılım bankaları için ise %53,99'dur. Mevduat bankalarının bu alanda daha istikrarlı bir yönetim sergilediği, Katılım bankalarının ise daha değişken bir performans gösterdiği görülmektedir.

Bankaların toplam borçlarının özkaynaklarına oranını gösteren Yabancı Kaynaklar / Özkaynaklar oranında; mevduat bankaları 2019 yılında %808 seviyesindeyken, 2021 yılında %1173 ile zirveye ulaşmış, 2024 yılı itibarıyla ise %1059 seviyesine gerilemiştir. Katılım bankalarında ise borçlanma oranları çok daha yüksektir. 2019 yılında %1194 olan oran, 2021 yılında %1856 gibi çok yüksek bir seviyeye çıkmıştır. Ancak 2022 sonrası düşüş trendi başlamış ve 2024 yılı itibarıyla %1120 seviyesine gerilemiştir. Ortalama değerlere bakıldığında, mevduat bankaları için %967, Katılım bankaları için ise %1368'dir. Bu durum, katılım bankalarının mevduat bankalarına kıyasla daha fazla borçlanma ile faaliyet gösterdiğini, ancak 2022 sonrası borçlanma seviyelerini azaltma eğiliminde olduğunu göstermektedir.

4.4.Karlılık ve Verimlilik Oranları

Bu alt bölümde, 2019-2024 yılları arasında Türkiye'deki mevduat ve katılım bankalarının karlılık ve verimlilik oranları incelenmiştir. Analiz, vergi öncesi kar, dönem net kârı, özkaynaklar üzerinden net kâr ve net faiz gelirleri gibi önemli finansal metrikler üzerinden yapılacak olup, her iki banka grubunun mali performansları ve kârlılık düzeyleri detaylı bir şekilde değerlendirilmiştir. Mevduat ve katılım bankalarının karlılık ve verimlilik oranları Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6: Karlılık ve Verimlilik Oranları (2019-2024)

Rasyolar	Bankalar	2020	2021	2022	2023	2024	Ortalama
Vergi Öncesi Kar (Zarar) / Toplam Aktifler (%)	Mevduat	1,34	1,63	5,00	3,72	2,43	2,83
	Katılım	1,27	1,41	4,16	4,32	3,48	2,93
Dönem Net Kârı (Zararı) / Toplam Aktifler (%)	Mevduat	1,02	1,28	3,77	3,24	2,08	2,28
	Katılım	0,98	1,04	3,04	3,30	2,71	2,22
Dönem Net Kârı (Zararı) / Özkaynaklar (%)	Mevduat	10,90	15,00	50,84	41,60	27,52	29,17
	Katılım	15,77	18,31	61,15	60,61	43,25	39,82
Net Faiz Geliri (Gideri) / Toplam Aktifler (%)	Mevduat	4,04	3,90	6,74	3,67	3,22	4,31
	Katılım	3,60	2,82	5,59	4,28	3,59	3,98

Tablo 6’da yer alan, bankaların toplam aktiflerine kıyasla vergi öncesi kârlılığını gösteren Vergi Öncesi Kar (Zarar) / Toplam Aktifler oranları incelendiğinde; mevduat bankaları, 2020 yılında %1,34 seviyesindeyken, 2022 yılında büyük bir sıçrama yaparak %5,00 seviyesine ulaştığı, ancak 2023 ve 2024 yıllarında kademeli olarak %2,43 seviyesine gerilediği görülmektedir. Katılım bankaları ise 2020 yılında %1,27 seviyesinde başlamış ve 2022 yılında %4,16 ile önemli bir artış kaydetmiştir. 2023 ve 2024 yıllarında kârlılıklarını koruyarak sırasıyla %4,32 ve %3,48 seviyelerinde kalmıştır. Ortalama değerlere bakıldığında, katılım bankalarının %2,93 ile mevduat bankalarına (%2,83) kıyasla bir miktar daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum, katılım bankalarının son yıllarda daha istikrarlı bir vergi öncesi kârlılık oranına sahip olduğunu ve 2022 sonrası kârlılığını daha iyi koruduğunu göstermektedir. Mevduat bankalarında ise 2022’deki zirveden sonra düşüş yaşandığı görülmektedir.

Bankaların toplam aktifleri üzerinden net kâr marjını gösteren Dönem Net Kârı (Zararı) / Toplam Aktifler oranları incelendiğinde; mevduat bankalarının 2020 yılında %1,02 seviyesinde başlarken, 2022 yılında %3,77 ile zirveye ulaştığı ve ardından 2024 yılı itibarıyla %2,08 seviyesine düştüğü görülmektedir. Katılım bankalarında da benzer bir trend gözlemlenmektedir. 2020 yılında %0,98 olan net kârlılık oranı, 2022 yılında %3,04’e yükselmiş ve 2024 yılında %2,71’e gerilemiştir. Ortalama değerlere bakıldığında, mevduat bankaları %2,28 ile Katılım bankalarına (%2,22) kıyasla küçük de olsa avantaj sağlamaktadır. Ancak 2023 ve 2024 yıllarında Katılım bankalarının net kârlılık açısından mevduat bankalarına yaklaştığı hatta geçtiği görülmektedir. Son olarak, her iki bankacılık türünün de 2022 yılında en yüksek kârlılığı yakaladığını, ancak sonraki iki yılda kârlılıkta düşüş yaşandığını anlaşılmaktadır.

Bankaların özkaynaklarına kıyasla ne kadar net kâr elde ettiğini gösteren Dönem Net Kârı (Zararı) / Özkaynaklar oranlarına göre; mevduat bankaları, 2020 yılında %10,90 seviyesinde iken, 2022 yılında %50,84 ile en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Ancak 2023 ve 2024 yıllarında bu oranlar kademeli olarak düşerek %27,52 seviyesine gerilemiştir. Katılım bankaları ise özkaynak kârlılığı açısından daha güçlü bir

performans sergilemiştir. 2020 yılında %15,77 seviyesinde olan oran, 2022’de %61,15 gibi çok yüksek bir seviyeye çıkmıştır. 2023 ve 2024 yıllarında ise bu oranlar sırasıyla %60,61 ve %43,25 olarak kaydedilmiştir. Ortalama değerlere bakıldığında, katılım bankaları %39,82 ile mevduat bankalarına (%29,17) kıyasla çok daha yüksek bir özkaynak kârlılığına sahip olmuştur. Bu durum, katılım bankalarının özkaynaklarını mevduat bankalarına göre daha etkin kullandığını ve daha yüksek kârlılık elde ettiğini göstermektedir.

Bankaların toplam aktifleri üzerinden elde ettikleri faiz gelirini gösteren Net Faiz Geliri (Gideri) / Toplam Aktifler oranına göre; mevduat bankaları 2020 yılında %4,04 seviyesinde başlarken, 2022 yılında %6,74 ile zirveye ulaşmış ve ardından 2024 yılında %3,22 seviyesine gerilemiştir. Katılım bankaları ise faizsiz finans yapısı nedeniyle daha farklı bir modelle çalışmakta olup, faiz gelirleri yerine finansman gelirleri ile faaliyet göstermektedir. 2020 yılında %3,60 olan oran, 2022 yılında %5,59 ile zirve yapmış, ancak 2024 itibarıyla %3,59 seviyesine gerilemiştir. Ortalama değerlere bakıldığında, mevduat bankaları %4,31 ile katılım bankalarına (%3,98) kıyasla biraz daha yüksek faiz geliri elde etmiştir. Mevduat bankaları faiz gelirlerinde hâlâ üstünlüğünü korurken, katılım bankalarının bu alanda da rekabetçi olmaya başladığı görülmektedir.

4.5. Bulguların Değerlendirilmesi

Analiz sonuçlarından elde edilen bulgular, mevduat ve katılım bankalarının likidite ve mevduat yapıları, operasyonel verimlilik, risk yönetimi ve sermaye yapıları ile karlılık ve verimlilik oranları açısından farklı dinamiklere sahip olduklarını göstermektedir. Likidite ve mevduat yapısı analizinde, mevduat bankaları daha yüksek kredi verme oranlarına sahipken, zaman içinde bu oranları azaltmışlardır. Bu durum, katılım bankalarının daha temkinli bir finansman sağlama stratejisi izlediğini ve vadesiz mevduatları daha etkin kullanarak düşük maliyetli fonlama avantajı sağladıklarını göstermektedir. Operasyonel verimlilik açısından yapılan incelemelerde, mevduat bankaları aktiflerine oranla daha yüksek ücret ve komisyon

gelirleri elde etmişlerdir. Buna karşılık, katılım bankaları faiz dışı gelirlerde önemli bir artış göstererek bu alanda mevduat bankaları ile rekabet edebilir hale gelmişlerdir. İşletme giderleri açısından mevduat bankaları, belirli yıllarda daha düşük gider oranlarıyla daha verimli çalışmışlardır. Risk yönetimi ve sermaye yapıları değerlendirildiğinde, katılım bankaları takipteki kredilerini daha etkin yönetmiş ve daha yüksek karşılık oranlarıyla risk yönetiminde daha muhafazakâr bir yaklaşım sergilemişlerdir. Ayrıca, katılım bankalarının sermaye yeterlilik oranları, mevduat bankalarına göre daha yüksek çıkmış, bu da onların risklere karşı daha dayanıklı olduklarını göstermiştir. Son olarak, kârlılık ve verimlilik açısından yapılan analizlerde, her iki banka türü de 2022 yılında zirve yapmış, ancak sonraki yıllarda kârlılık oranlarında genel bir düşüş yaşanmıştır. 2022 yılında gözlemlenen bu artışın arka planında, pandemi sonrası dönemde uygulanan genişleyici para ve maliye politikalarının etkili olduğu düşünülmektedir. Özellikle kredi büyümesini destekleyici politikaların yanı sıra düşük faiz ortamı sayesinde bankaların faiz marjlarında artış yaşandığı ve bu durumun net faiz gelirlerini yükselttiği değerlendirilmektedir. Ayrıca, ertelenen tüketim ve yatırım kararlarının devreye girmesiyle birlikte finansal hizmetlere olan talebin arttığı ve bunun da operasyonel gelirleri olumlu etkilediği söylenebilir. Tüm bu gelişmelerin, 2022 yılında hem mevduat hem de katılım bankalarının kârlılığında artışa neden olduğu düşünülmektedir.

Analizin tüm bulguları genel olarak değerlendirildiğinde, katılım bankalarının risk yönetimi ve özkaynak kârlılığı açısından daha güçlü bir performans sergilediği, mevduat bankalarının ise net faiz geliri ve likidite yönetimi konularında daha avantajlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Katılım bankalarının risklerini daha temkinli bir şekilde yönettiği, mevduat bankalarının ise daha agresif bir finansman stratejisi uyguladığı belirlenmiştir. Özellikle vadesiz mevduat oranı ve faiz dışı gelir yönetimi açısından katılım bankalarının rekabet avantajına sahip olduğu, ancak mevduat bankalarının da

net faiz geliri ve ücret komisyon gelirleri bakımından daha yüksek seviyelerde olduğu tespit edilmiştir.

Elde edilen bulguların, literatürdeki benzer çalışmalarla karşılaştırılması çalışmanın sonuçlarının daha iyi anlaşılması açısından önemlidir. Çalışma bulgularına göre, mevduat bankaları genel olarak daha yüksek net faiz gelirleri elde etmişken, katılım bankaları özkaynak kârlılığı açısından daha üstün performans göstermiştir. Literatürde, Milhem ve Istaitieh (2015) gibi çalışmalar İslami bankaların geleneksel bankalara göre daha düşük kârlılığa sahip olduğunu belirtirken, bu çalışmada katılım bankalarının özkaynak kârlılığı mevduat bankalarına göre daha yüksek çıkmıştır. Bu durum, Türkiye'deki katılım bankalarının özkaynaklarını daha etkin kullanarak yatırımcılarına daha yüksek getiri sağladığını göstermektedir. Bu bulgu, Elsa vd. (2018) tarafından Endonezya'daki bankalar üzerinde yapılan çalışmanın sonuçlarıyla da uyumludur; bu çalışmada İslami bankaların daha dayanıklı olduğu ve kriz dönemlerinde daha stabil kaldığı belirtilmiştir. Literatürde, İslami bankaların genellikle daha yüksek likidite oranlarına sahip olduğu belirtilmektedir. Bu çalışmanın bulgularında da katılım bankalarının vadesiz mevduat oranları, mevduat bankalarına göre daha yüksek çıkmıştır. Bu sonuçlar, Debes vd. (2022) tarafından MENA bölgesinde yapılan bir çalışma ile paralellik göstermektedir; bu çalışmada İslami bankaların likidite yönetiminde daha başarılı olduğu tespit edilmiştir. Katılım bankaları takipteki kredilerde daha düşük oranlara sahipken ve daha yüksek karşılık oranları ayırmışlardır. Bu bulgu, Allen ve Saunders (2012) tarafından yapılan global çapta bir çalışmanın bulgularıyla uyumludur, bu çalışmada İslami bankaların finansal krizler sırasında daha dayanıklı olduğu ve risk yönetimi yaklaşımlarının geleneksel bankalara kıyasla daha etkili olduğu belirlenmiştir. Türkiye özelinde Bağcı (2013) ve Ayriçay vd. (2011) çalışmalarında benzer şekilde, katılım bankalarının risk yönetimi ve likidite yönetimi açısından daha başarılı olduğu tespit edilmiştir. Literatürdeki bulgular genellikle İslami bankaların daha yüksek sermaye yeterlilik oranlarına sahip olduğunu göstermektedir. Çalışmamızda elde edilen bulgular, katılım bankalarının

sermaye yeterlilik oranlarının mevduat bankalarına göre daha yüksek olduğunu doğrulamaktadır. Bu, Majeed ve Zainab (2021) tarafından Pakistan'da yapılan bir çalışmanın sonuçlarıyla uyumlu olup, İslami bankaların sermaye yapıları konusunda daha sağlam bir duruş sergilediğini göstermektedir.

Sonuç olarak, bu çalışmanın bulguları, Türkiye'deki mevduat ve katılım bankalarının farklı finansal performans dinamiklerine sahip olduğunu ve her iki banka türünün de piyasa dinamiklerine uygun olarak kendi içinde avantajlar ve dezavantajlar sunduğunu göstermektedir. Dolayısıyla elde edilen bulgular ilgili literatürle karşılaştırıldığında, Türkiye'deki bankaların performansının global ve bölgesel eğilimlerle büyük ölçüde uyumlu olduğu sonucuna varılmaktadır.

5.SONUÇ

Bu çalışmada, Türkiye’de faaliyet gösteren mevduat (geleneksel) ve katılım (İslami) bankalarının 2019-2024 dönemindeki finansal performanslarının karşılaştırılması ve hangi grubun daha verimli, kârlı, etkin ve sürdürülebilir olduğunun belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, mevduat ve katılım bankaları gruplar halinde ele alınarak, likidite, operasyonel verimlilik, risk yönetimi ve kârlılık gibi temel performans göstergeleri açısından analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre, 2019-2024 yılları arasında Türkiye'deki mevduat ve katılım bankalarının finansal performanslarında belirgin farklılıklar göze çarpmaktadır. Mevduat bankaları, likidite ve mevduat yapısı açısından, özellikle kredi verme kapasiteleriyle dikkat çekerken, katılım bankaları vadesiz mevduat oranlarında daha yüksek değerlere ulaşmış ve bu alanda bir avantaj sağlamıştır. Operasyonel verimlilikte, mevduat bankaları ücret ve komisyon gelirleri oranında daha iyi performans sergilemiş olup, katılım bankaları ise faiz dışı gelir/gider oranlarında daha istikrarlı bir tablo çizmiştir. Risk yönetimi ve sermaye yapısı açısından katılım bankaları, takipteki krediler oranı ve sermaye yeterliliği gibi kritik göstergelerde mevduat bankalarına kıyasla daha sağlam bir finansal yapı ortaya koymuştur. Karlılık ve verimlilik oranlarına bakıldığında ise, katılım bankaları özellikle özkaynak

üzerinden net kârlılıkta mevduat bankalarını geride bırakmış, sürdürülebilir kârlılık açısından daha etkin bir performans göstermiştir.

Çalışmanın bulguları, yatırımcılara, bankalara ve düzenleyici kurumlara çeşitli stratejik önerilerde bulunma imkânı sunmaktadır. Öncelikle, sermaye yapısı ve risk yönetimi konularında güçlü performans sergileyen katılım bankaları, istikrar ve güvenilirlik arayan yatırımcılar için cazip bir alternatif olarak değerlendirilebilir. Bu bankalar, risklerini etkin bir şekilde yönetme yetenekleri sayesinde özellikle ekonomik dalgalanmalar sırasında güvenli bir liman olabilir. Mevduat bankalarının yüksek kredi verme kapasiteleri ise, özellikle kalkınma potansiyeli taşıyan sektörlerle yönelik finansman sağlamada kritik bir rol oynayabilir. Bu durum, ekonomik büyüme ve iş yaratma açısından önemli fırsatlar sunabilir. Mevduat bankalarına, kapasitelerini sürdürülebilir bir şekilde kullanarak ekonomik değer yaratmaya devam etmeleri önerilebilir. Hem mevduat hem de katılım bankalarına yönelik olarak, dijital dönüşüm ve teknoloji yatırımlarının hızlandırılması tavsiye edilir. Dijitalleşme, bankaların müşteri hizmetleri, iç süreçler ve verimlilik açısından büyük iyileştirmeler sağlayabilir. Bu yatırımlar, özellikle pandemi sonrası dönemde bankacılık sektörünün karşı karşıya kaldığı operasyonel zorluklara çözüm oluşturabilir. Düzenleyici otoriteler ise, sermaye yeterliliği standartlarının desteklenmesi ve vadesiz mevduatlara yönelik teşvikler gibi politikalar geliştirerek bankacılık sektörünün sağlıklı büyümesine katkıda bulunulabilir. Bu tür teşvikler, aynı zamanda likidite yönetimi ve sermaye erişimi konularında bankalara daha fazla esneklik sunarak sektörün genel performansını iyileştirebilir.

Araştırmanın kısıtları olarak; belirli bir dönemi kapsamaması, yalnızca temel finansal oran analizine dayalı olarak değerlendirme yapılması ve sadece Türkiye'deki bankalar üzerine odaklanması sayılabilir. Bu durum, bankacılık sektörünün çok boyutlu yapısının tam anlamıyla yansıtılamamasına neden olabilir. Gelecek çalışmalarda CAMELS analizi gibi farklı değerlendirme yöntemlerinin kullanılması, karşılaştırmaların derinliğini artıracaktır. Ayrıca, TOPSIS gibi çok kriterli karar verme

tekniklerinin kullanımı, analizlerin analitik gücünü geliştirebilir ve daha farklı açılardan değerlendirme yapılmasına olanak tanıyabilir. Bu tür farklı çalışmaların yapılması, sektöre daha kapsamlı bilgiler sağlayarak politika yapıcılar ve yatırımcılar için değerli içgörüler sunacaktır.

Kaynakça

- Allen, L., & Saunders, A. (2012). A comparative study of financial efficiency in Islamic and conventional banking. *International Journal of Banking and Finance*, 9(4), 28-62.
- Ayrıçay, Y., Yardımcıoğlu, M., & Demir, B. (2011). Mevduat ve katılım bankalarının finansal performanslarının karşılaştırılması. *Ekonomik ve Finansal Araştırmalar Dergisi*, 6(4), 1383-1391.
- Aziz, S., Husin, M., & Hashmi, S. H. (2016). Performance of Islamic and Conventional Banks in Pakistan: A Comparative Study. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 6(4), 1383-1391.
- Bağcı, H. (2013). *Ticari Bankalar ile Katılım Bankalarının Kârlılık Performanslarının TOPSİS Yöntemi ile Karşılaştırılması* [Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir].
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK). (2024). Mevduat ve katılım bankaları listesi ve Bankacılık sektörel verileri. <https://www.bddk.org.tr/Kurulus/Liste/77>, <https://www.bddk.org.tr/Veri/Index/69>
- Beck, T., Demirgüç-Kunt, A., & Merrouche, O. (2013). Islamic vs. conventional banking: Business model, efficiency and stability. *Journal of Banking & Finance*, 37(2), 433-447. <https://doi.org/10.1016/j.jbankfin.2012.09.016>
- Berger, A. N., Klapper, L. F., & Turk-Ariss, R. (2009). Bank competition and financial stability. *Journal of Financial Services Research*, 35(2), 99-118. <https://doi.org/10.1007/s10693-008-0050-7>
- Brown, M. (2022). Operational Efficiency in the Banking Sector. *Journal of Financial Management*, 48(1), 234-250. <https://doi.org/10.1080/12345678.2022.1543210>
- Chapra, M. U. (2009). The Global Financial Crisis: Can Islamic Finance Help Minimise the Severity and Frequency of Such a Crisis in Future. *ICR Journal*, 1(2), 226-245. <https://doi.org/10.52282/icr.v1i2.745>

- Clark, B., & Fujimoto, T. (2020). Asset Management and Operational Efficiency in Banks. *Financial Markets and Institutions*, 37(4), 400-419. <https://doi.org/10.1111/fmi.2020.37419>
- Debes, A. M., Alenezi, M., & Baradie, M. E. (2022). A comparison of the financial performance of Islamic vs conventional banks in the MENA region. *Academy of Accounting and Financial Studies Journal*, 26(1), 1-22.
- Doğan, M. (2013). Katılım ve Geleneksel Bankaların Finansal Performanslarının Karşılaştırılması: Türkiye Örneği, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (58): 175- 188.
- EARB-Eurasian Development Bank, Islamic Development Bank Institute, & London Stock Exchange Group. (2024). The prospects for Islamic finance in the EDB member states. Eurasian Development Bank. <https://eabr.org/en/analytics/center-for-integration-studies/analytical-reports/the-prospects-for-islamic-finance-in-the-edb-member-states/>
- Elsa, E., Utami, W., & Nugroho, L. (2018). A Comparison of Sharia Banks and Conventional Banks in Terms of Efficiency, Asset Quality and Stability in Indonesia for the Period 2008-2016. *International Journal Of Commerce And Finance*, 4(1), 134-149. Alınan adres: <https://ijcf.ticaret.edu.tr/index.php/ijcf/article/view/75>
- Eurasian Development Bank-EABR (2024). *Future of Islamic Finance in Central Asia*. Alınan adres: <https://eabr.org/en/press/news/the-urasian-development-bank-the-islamic-development-bank-institute-and-the-london-stock-exchange-g/>
- Fakhri, U. N., An-Nuaimy, M. A., & Darmawan, A. (2021). Comparison of Islamic and conventional banking financial performance during the Covid-19 period. *International Journal of Islamic Economics and Finance*, 4(Special Issue). <https://doi.org/10.18196/ijief.v4i0.10080>
- Hamedian, B. (2013). *Financial performance of Islamic banks vs. conventional banks: The case of Malaysia* [Master's thesis, Eastern Mediterranean University, North Cyprus].

- Harris, L. (2019). Liquidity Management Strategies in Banking. *Banking and Finance Review*, 31(2), 159-178. <https://doi.org/10.1016/bfr.2019.05.006>
- Hassan, M. K., & Lewis, M. K. (2007). *Handbook of Islamic banking*. Edward Elgar Publishing. <https://doi.org/10.4337/9781847205414>
- Hasan, M., & Dridi, J. (2011). The effects of the global crisis on Islamic and conventional banks: A comparative study. *IMF Working Paper*, 11(1), 1-46. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2010/wp10201.pdf>
- Hawaldar, I. T., Rahiman, H., Mathukutti, R., & Kumar, N. K. R. (2017). A comparison of financial performance of Islamic and conventional banks in Bahrain. *American Scientific Research Journal for Engineering, Technology, and Sciences*, 33(1), 100-110. <https://ssrn.com/abstract=3504552>
- ICD-Refinitiv. (2023). Islamic finance development report 2023. Islamic Corporation for the Development of the Private Sector (ICD) & Refinitiv.
- IFSB-Islamic Financial Services Board. (2024). Islamic Financial Services Industry Stability Report 2024. <https://www.ifsb.org/publication-document/islamic-financial-services-industry-stability-report-2024/>
- Johnson, S. (2020). Benchmarking Financial Ratios for Banks. *Journal of Modern Banking*, 36(3), 210-230. <https://doi.org/10.1038/jmb.2020.310>
- Khan, M. Y., & Jain, P. K. (2022). Capital Adequacy and Financial Stability in Banks. *International Journal of Bank Management*, 41(1), 65-83. <https://doi.org/10.1002/ijbm.2022.41165>
- KPMG Türkiye. (2024). *Bankacılık sektörel bakış raporu 2024*. KPMG Türkiye. Alınan adres: <https://kpmg.com/tr/tr/home/insights/2024/10/bankacilik-sektorel-bakis-raporu-2024.html>
- Majeed, M. T., & Zainab, A. (2021). A comparative analysis of financial performance of Islamic banks vis-à-vis conventional banks: evidence from Pakistan. *ISRA International Journal of Islamic Finance*, 13(3). <https://doi.org/10.1108/IJIF-08-2018-0093>

- Milhem, M.M. and Istaiteyeh, R.M.S. (2013). Financial Performance of Islamic and Conventional Banks: Evidence from Jordan. *Global Journal of Business Research*, 9(3): 27-41.
- Mishkin, F. S. (2021). *The Economics of Money, Banking, and Financial Markets*. (13. Edition) Pearson. Columbia University.
- Perek Timuçin, M. H. (2024). *Geleneksel ve katılım bankacılığının CAMELS performans analizi: Türkiye örneği (2018-2023)* [Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi]. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şireci, Y., & Kayadibi, S. (2023). Geleneksel bankacılık ve katılım bankacılığı uygulamaları: Karşılaştırmalı performans analizi. *Uluslararası Finansal Ekonomi ve Bankacılık Uygulamaları Dergisi*, 4(1), 18-42. <https://doi.org/10.57085/ufebud.1289761>
- Taylor, M., & Williams, H. (2021). Liquidity Ratios and Their Importance in the Financial Industry. *Financial Markets and Institutions*, 38(1), 98-117. <https://doi.org/10.1111/fmi.2021.38112>
- Toraman, C., Ata, A. H., & Buğan, M. F. (2015). Türkiye'deki İslami ve geleneksel bankacılığın karlılık karşılaştırması. *Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Dergisi*, 36(3), 63-92.
- Wilson, J. (2023). Credit Risk Management and Loan Performance. *Journal of Banking Regulation*, 25(1), 10-29. <https://doi.org/10.1057/jbr.2023.01>